

पहोत्य, यतमः सर्वेष्वेव यतः स्रुतः । अन्योवा सर्वरूप-
स्तु न साध्यो यद् उच्यते । “कुमारभ्याकुशलै-
रनुष्ठिते भिषग्वराप्रैरथ गर्भभर्मणि” रघुः ।

कुमारयु पु० कुमारं कौमारं याति या-कु मित्यादि०
नि० । युवराजे उज्ज्वलदत्तः

कुमारललिता स्त्री “कुमारललिता जग्गाः” वृत्त०
उक्ते । सप्ताक्षरपादके कन्दोभेदे । कुमारं हुन्दरं
ललितं चेष्टितं, तादृशं ललितं, वा यस्य । शकुमार-
चेष्टायां न० । शतद्युक्ते त्रि० ।

कुमारवाहिन पु० कुमारं खन्दं वहति वह-णिनि ।
मयूरे यद्भरता० । कुमारवाहनत्वात्तस्य तथात्वम् ।
वह-स्वार्थे णिच् ल्युट् इत० । कुमारवाहनमप्यत्र न० ।

कुमारसम्भव न० कुमारस्य कार्तिकेयस्य सम्भवमधिकृत्य
कृतोपन्यः अण् आख्यायिकायां तस्य लुक् । कालिदास
प्रणीते महाकाव्यभेदे ।

कुमारस्त्री स्त्री कुमारं खन्दं स्रुते स्त्र-किप् इत० । १ गङ्गा-
याम् २ हैमवत्याञ्च हेमच० । तयोस्तदुत्पत्तिस्थानत्वात्
तथात्वम् कुमारजनन्यादयोऽप्यत्र

कुमारहारित पु० यजुर्वेदसम्रायप्रवर्तके ऋषिभेदे “कुमार-
हारितात् कुमारहारितः” शत० ब्रा० १४.५.५.२२,

कुमारिका स्त्री कुमारी-स्वार्थे क संज्ञायां कन्, कुमार-
खुल या । १ अनूटकन्यायाम् २ नयमल्लिकायां ३ स्थू-
लैलायां रत्नमा० । ४ वृत्तकुमार्यां ५ कुमारीशब्दार्थे ।
भारतवर्षस्य नवसु खण्डेषु ६ खण्डभेदे यथाह सि० शि० ।
“ऐन्द्रं कशेरुशकलं किल ताम्रपर्णमन्यद्भस्तिमदनस्य
कुमारिकाख्यम् । नागञ्च सौम्यमिह वारुणमन्यखण्डं
गात्रवर्षं संज्ञमिति भारतवर्षमध्ये । वर्षव्यवस्थिति-
रैव कुमारिकाख्ये शेषेषु चान्यजजनाः निवसन्ति सर्वे”
कशेरुशब्दे १८३५५० विवृतिः

कुमारिन् त्रि० कुमारीविद्यतेऽस्य इति । कुमारयुक्ते “पुति-
या ता कुमारिणाः ऋ० ८, २१, ८ कुमारिणौ दम्पती
इत्यर्थः रुपां सुविद्यादिना पा० औस्थाने आच् ।

कुमारिल पु० मोमांसकभेदे “साधु कुमारिल स्नामिन् ।
साधु” प्रबोधच०

कुमारी स्त्री कुमार+प्रथमवयवोक्तवत्त्वात् स्त्रियां ङीष् ।
१ अनूटकन्यायां वर्षभेदेन तन्नामभेदाः कालसङ्गर्षाशब्दे
उक्ताः तन्नुसारे तत्पूजाफलसंहितानामभेदा अन्यथा
उक्ता यथा “होमादिभक्तु सकलं कुमारीपूजनं विना ।

परिपूर्णफलं न स्यात् पूजया तत्तद्भवेद्भुवम् । कुमारीप-
जया देवि ! फलं कोटिगुणं भवेत् । पुष्पं कुमार्यै यद्भक्तं
तन्मेरुसदृशं भवेत् । कुमारी भोजिता येन त्रैलोक्यं तेन
भोजितम्” । तत्र कुमारीनिर्णयः जामले “एकवर्षा
भवेत् सत्या द्विवर्षा च सरस्वती । त्रिवर्षा त्रिविधा मूर्ति-
सत्त्ववर्षा च कालिका । सुभगा पञ्चवर्षा तु । षड्वर्षा च
उमा भवेत् । सप्तभिर्मासिनी साक्षादष्टवर्षा च कुब्जिका ।
नवभिः कालसङ्कर्षा दशभिश्चापराजिता । एकादशे च
रुद्राणी द्वादशाब्दे तु भैरवी । त्रयोदशे महालक्ष्मी
द्विसप्ता पीठनायिकाः । चैतन्ना पञ्चदशभिः षोडशे चा-
म्बिका स्रुता । एवं क्रमेण संपूज्या यावत्पुष्पं न
दृश्यते । प्रतिपदादिपूर्णमानं वृद्धिभेदेन पूजयेत् ।
महापर्व्वसु सर्वेषु विशेषाञ्च पवित्रके । महानवम्यां
देवेशि ! कुमारीञ्च प्रपूजयेत् । “कुमारिका स्नाहं भाय !
सदा त्वं हि कुमारिका । अष्टोत्तरशतं वापि एकां वापि
प्रपूजयेत् । पूजिताः प्रतिपूज्यन्ते निर्देहन्यवमानि-
ताः । कुमारी योगिनी साक्षात् कुमारी परदेवता ।
असुरा दुष्टनागाश्च ये च दुष्टग्रहा अपि । भूतमे-
तः लगन्धर्व डाकिनीयक्षराक्षसाः । यासान्नाः देवताः सर्वा
भूर्भुवः स्वः स्य भैरवाः । पृथिव्यादीनि सर्वाणि ब्रह्माण्डं
सचराचरम् । ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च ईश्वरश्च सदाशिवः ।
ते तृष्टा सर्वदेवाश्च यस्तु कन्यां प्रपूजयेत् । विधियुक्तं
कुमारीञ्च भोजयेच्चैव भैरवीम् । पाद्यमर्घ्यन्तश्च
धूपं कुङ्कुमञ्चन्दनं शुभम् । भक्तिभावेन संपूज्य कुमारी-
भ्यो निवेदयेत् । प्रदक्षिणवयं कुर्यादादौ मध्ये तथा-
न्ततः । पश्चाच्च दक्षिणा देया रजतखर्चमौक्तिकैः । द-
क्षिणाञ्च कुमारीभ्यो दद्यात् प्रकृतस्ततः । विवाहयेद्य-
स्तु कन्यं ब्रह्महत्यां विनश्यति । गोहत्या च स्त्रीह-
त्या च सर्वपापं प्रणश्यति । यो यञ्च पुण्यकाले च
कन्यादानं प्रकल्पयेत् । बालकासागरं चोयं तावद्वद
सहस्रकम् । एकैकं कुलसुहिदृश्यं रुद्रलोके महीयते” क-
न्यादानन्तु तत्तदेवताप्रीत्यर्थे इति सम्प्रदायः । दस्तुतस्तु
तत्तद्वर्षायाः कन्यायास्तत्तदेवतायुद्धा शिवरूपत्वं सम्पदा-
नीये विभाव्य दद्यादिति रहस्यार्थः” कृष्णानन्दः ।

“यं प्राप्ते द्वादशे वर्षे कुमारीत्यभिधीयते इति स्थाप्युक्तायां
२ द्वादशवर्षीयकन्यायाम् ३ पार्वत्याम् ४ नवमल्लिकायां
५ नदीभेदे ६ वृत्तकुमार्याम् तत्पूर्याययुगादि भावप्रकाशे
उक्तं यथा “कुमारी गृहकन्या च कन्या वत्तकुमारिका